Maria Marin

O PARTICULARITATE A UTILIZĂRII ARTICOLULUI HOTĂRÂT ÎN ROMÂNA DIALECTALĂ

1. Utilizarea articolului hotărât enclitic pe lângă un adjectiv determinând un substantiv, la rândul său articulat cu un articol definit şi precedat de un element demonstrativ, în construcţii de tipul *omul (a)cela bunul*, *casele alea multele* este recunoscută ca o particularitate morfosintactică de limbă română veche, comună cu albaneza (Hasdeu 1984[1879]: 439; Brâncuş 1995: 99), întâlnită astăzi doar în unele graiuri dacoromâne sudice (Brâncuş, loc. cit.).

Câteva dintre problemele pe care le comportă această sintagmă, precum: calitatea de trăsătură străveche comună cu albaneza, întâlnită şi în dialectul aromân, statutul morfologic (pronume sau articol) al elementului care precedă adjectivul articulat, caracteristicile construcţiei aşa cum apar în textele din graiurile actuale, privite comparativ cu cele din limba română veche (secolele al XVI-lea şi al XVII-lea) descrise de B. P. Hasdeu în *Cuvente den bătrâni* (Hasdeu 1984[1879]: 611–687) şi de Ov. Densusianu în HLR, II: 387–388), precum şi alte particularităţi morfosintactice ale fenomenului, dar şi o primă încercare de stabilire a ariei de răspândire actuale a acesteia le-am prezentat în două intervenţii apărute recent (Marin 2017a, b).

În cele ce urmează revenim asupra acestei construcţii, cu intenţia de a completa cu noi atestări situaţia răspândirii ei actuale şi, mai ales, de a insista asupra unora dintre caracteristicile sale, încercând ca, prin precizarea relaţiilor cu alte particularităţi (conexe), să stabilim eventuala motivaţie a trăsăturii în discuţie.

2. Materialul pe care ne întemeiem afirmațiile și, în general, descrierea situației actuale a fenomenului îl reprezintă atlasele lingvistice regionale și culegerile de texte dialectale din aria sudică a dacoromânei (Oltenia, Muntenia, Dobrogea), respectiv, pe de o parte, NALR–Olt., ALRR–Munt. și Dobr. și, pe de altă parte, TDO, TDM I, II, III, TDD. La acestea adăugăm textele culese, în ultimii douăzeci de ani, de la vorbitori de limbă română din medii aloglote situate în afara granițelor României (pe teritoriul Bulgariei și al Serbiei).

Datele oferite de cele două tipuri de lucrări se completează între ele, cu rezultate benefice pentru chestiunile urmărite: dacă cele din atlase sunt deosebit de utile pentru cunoașterea ariei de răspândire a particularității, textele au calitatea de a evidenția, pe lângă extinderea geografică, varietatea contextelor de ocurență, complexitatea și frecvența acesteia.

LR, LXVII, nr. 3–4, p. 309–319, Bucureşti, 2018

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

3. În bibliografia de specialitate, fenomenul este considerat, fără excepție, o particularitate cu caracter d i a l e c t a l. Observațiile în această privință sunt formulate fie sub indicația mai mult sau mai puțin vagă, conform căreia articularea adjectivului în contextul la care ne referim este o trăsătură caracteristică vorbirii dialectale (Iordan 1956: 330; GA, I: 108), pe care „o regăsim astăzi în câteva dialecte" (Densusianu, HLR, II: 387) de prin Oltenia și Muntenia (Hasdeu 1984 [1879]: 439; Brâncuș 1995: 106)[1], fie într-o localizare mai precisă, cum apare în monografia lui Ernest Gamillseg (1936) consacrată graiului din satul Șerbănești, situat în partea muntenească a județului Olt, în care autorul ilustrează particularitatea prin trei exemple: *casele ălea* ***multele***, ***înaltele****, casele ale* ***marile****,* ***înalte***, *vinu ăla* ***bunu***[2] sau în contribuția recentă a Victorelei Neagoe bazată pe datele din ALRR–Munt., Dobr. (Neagoe 2012: 36), unde autoarea, referindu-se la Muntenia, stabilește prezența construcției „într-o arie extinsă care cuprinde jumătatea de sud a provinciei", afirmație ilustrată și prin harta de la pagina 58.

3.1. Socotită, așadar, o trăsătură dialectală specifică graiurilor dacoromâne sudice, comună cu albaneza, și cu dialectul aromân[3], particularitatea trebuie privită prin prisma uneia dintre caracteristicile topicii determinantului, care împarte dacoromâna în două mari grupuri de graiuri: sudice şi nordice (Brâncuş 1995: 102; cf. *Tratat*: 230, 268, 344, 381).

3.2. Afirmația este susținută prin situația reflectată atât în texte de limbă română din epoca modernă (secolul al XIX-lea)[4] și contemporană (secolele al XX-lea și începutul celui de al XXI-lea[5]).

3.2.1. Pentru secolele al XVI-lea – al XVII-lea reținem, în primul rând, atestările extrem de numeroase (peste 300) din *Omiliarul* tipărit, în anul 1581, sub îngrijirea

[1] Lipsa atestărilor propriu-zise ale construcției este formulată de însuși autorul *Cuventelor den bătrâni*: „Poporul din unele regiuni ale Munteniei și de peste Olt o întrebuințează până astăzi, deși în cărți noi am văzut-o deocamdată numai într-o mică comedie, reprezentată oarecând pe scena din București și unde un țăran din Ilfov zice: «vorbele ale dulcile ale tale» (Dumitrescu, *Zmărăndița sau fata pândarului*, București, 1855, p. 28)" (Hasdeu 1984 [1879]: 439).

[2] De reținut că în lucrarea aceluiași autor asupra graiurilor oltenești (Gamillseg 1919) particularitatea nu este atestată.

[3] Acest tip de construcție „este foarte familiar macedoromânilor". „Mai pe scurt, de-ncoace și de-ncolo de Dunăre, este deopotrivă cunoscută graiului român, măcar că deopotrivă nesocotită în gramatică și-n literatură, construcțiunea *omu-l cel bunu-l*" (Hasdeu 1984 [1879]: 439).

[4] Se impune o cercetare similară pentru secolul al XVIII-lea și una amănunțită pentru secolul al XIX-lea.

[5] Cu ocazia a două anchete dialectale recente de tip AFLR, efectuate în vara anului 2017, de către o echipă de cercetătoare din Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", formată din Maria Marin, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu, la prima deplasare, iar la cea de a doua și Mihaela Morcov, în cinci localități muntenești din rețeaua ALRR–Munt., Dobr. pct. 712, 716 din jud. Prahova și 796, 801, 804 din jud. Teleorman), particularitatea a fost înregistrată (pentru toate localitățile) în texte spontane; la acestea se adaugă constatările noastre bazate pe discuții libere cu locuitori din orașul Drăgănești–Vlașca, jud. Teleorman (pct. 829) și din satul Răsuceni, jud. Giurgiu.

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

diaconului Coresi și a doi preoți din Brașov (Hasdeu 1984 [1879]: 439–441), dar și pe cele, de asemenea în număr mare, citate de Ov. Densusianu (HLR, II: 387–388)[6], atestări preluate atât din scrierile lui Coresi, cât și din texte religioase sau din scrieri literare ori neliterare apărute în teritoriile nordice, inclusiv în zona moldovenească[7]. Aceasta demonstrează că, în epoca veche, particularitatea era cunoscută pe o zonă mult mai extinsă decât cea de astăzi, care cuprindea o mare parte a teritoriului dacoromân.

3.2.2. Pentru secolul al XIX-lea, atestările de care dispunem deocamdată, reduse ca număr, provin, de asemenea, din zona muntenească, respectiv, din basmele culese și publicate de Petre Ispirescu (Ispirescu 1989 [1892] și de Dumitru Stăncescu (Stăncescu 1892).

3.2.3. Pentru perioada conteporană (secolele al XX-lea și al XXI), sursele de material excerptate (atlasele lingvistice regionale și textele dialectale, publicate sau nu încă) confirmă categoric atribuirea particularității exclusiv zonei sudice și, mai ales, muntenești a dacoromânei.

Astfel, deși în *Chestionarul* NALR figurează două întrebări prin care s-ar fi putut obține răspunsuri care să ateste existența sintagmei *omul cel(a) marele* (ch. 1971 și ch. 1972), hărțile publicate în ALRR–Maram. (vol. IV) și, după informațiile primite prin bunăvoința colegilor Rozalia Colciar, Dumitru Loșonți, Veronica Vlasin de la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" din Cluj-Napoca și a colegei Luminița Botoșineanu de la Institutul de Filologie „Alexandru Phillipide" din Iași (pentru care le mulțumim și pe această cale), materialul cules pentru atlasele regionale ale Banatului, Crișanei, Transilvaniei, Maramureșului și Moldovei-Bucovina nu atestă construcția pentru nici una dintre zonele menționate. Aceeași situație este evidențiată de textele dialectale publicate din graiurile moldovenești și din cele nord-vestice ale dacoromânei.

Cu totul altă imagine oferă ALRR–Munt. și Dobr., IV și textele dialectale muntenești și dobrogene, precum și, într-o măsură mult mai mică, NALR–Olt. și textele oltenești.

Astfel, din cele 230 de puncte cartografice făcând parte din rețeaua de localități a ALRR–Munt. și Dobr., fenomenul este atestat în 55, iar din cele 98 reprezentând rețeaua NALR–Olt. particularitatea a fost notată într-o singură

[6] Câteva exemple din secolul al XVI-lea sunt citate și de Frâncu 2009: 125, unde se menționează că articolul adjectival *cel*, *cea* este înlocuit prin *cela*, *ceia* [sic, MM] atunci când precedă un adjectiv articulat.

[7] Exemplele citate de Ov. Densusianu sunt extrase din *Codicele Voroneațean*, *Psaltirea Hurmuzachi*, *Psaltirea Scheiană*, *Textele măhăcene*, *Textele bogomilice*, precum și din *Catehismul Marţian*, *Codicele Teodorescu*, *Codicele Marţian*, iar Al. Rosetti (*Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du VIII-e siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926: 46, o semnalează dintr-o scrisoare de la Mânăstirea Moldovița, scrisă în 1592.

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

localitate, respectiv în pct. 998 (situat la granița cu Muntenia), care este și unicul punct cartografic din județul Teleorman cuprins în rețeaua atlasului oltenesc. Situaţia actuală în privinţa zonelor şi a numărului de localităţi în care este atestată construcţia, precum şi a frecvenţei acesteia este mult mai elocvent reflectată în textele dialectale.

Este de remarcat, în primul rând, faptul că în TDM I, II, III și în TDD particularitatea apare în 87 de localități (reprezentând 37,82% din numărul total al punctelor cartografice din rețeaua ALRR–Munt. și Dobr.), cu o frecvență deosebită (163 de exemple), spre deosebire de Oltenia, de unde avem doar opt exemple provenite din șapte localități.

O situație apropiată de cea din Muntenia și Dobrogea se întâlnește în satele cu populație românească din nordul Bulgariei. Pentru cele 17 localități cuprinse în lucrarea TD–Bulg., deși studiul lingvistic nu menționează fenomenul, textele transcrise îl atestă în 25 de exemple provenite din 10 dintre comunitățile cercetate[8]. În textele publicate din alte zone aparținând nordului Bulgariei (Vidin, Timocul bulgăresc) particularitatea nu apare.

În schimb, am întâlnit-o la două informatoare în vârstă dintr-un sat din Banatul sârbesc[9]. Este vorba de localitatea Straja, despre care se spune că o parte dintre locuitori ar fi proveniți din Oltenia–România.

O privire de ansamblu, oferind un plus de claritate, se poate obține prin următorul tabel sinoptic:

Tabel

Repartiția dialectală a sintagmei *omul acela bunul*

Zona		Surse			
		NALR, ALRR		Texte	
		Nr. total al atestărilor/ localităților	Dintre care cu atestări numai din atlase	Nr. total al localităților cu atestări	Dintre care numai din texte
Muntenia și Dobrogea		55	23	87	52
Oltenia		1	1	7 (8 exemple)	7
Bulgaria	Zona Nikopol-Kozlodui	–	–	10 (25 exemple)	10
	Zonele Vidin și Timoc	–	–	–	–
Serbia (Banatul sârbesc)		–	–	1 (2 exemple)	2

[8] Este vorba de localitățile Dragaș Voivoda (Dr), Cercovița (C), Somovit (S), Dolni Vit (Dv), Milcovița (M), Lencovo (L), Dăbovani (D), Ghigheni(Gh), regiunea Plevna și Zlatia$_2$ (Zl$_2$), regiunea Montana.

[9] Cercetări dialectale asupra comunităților românești din Serbia (Banatul sârbesc) au fost întreprinse, în anii 2007, 2008, 2009, de către o echipă formată din Maria Marin, Daniela Răuțu și Dana-Mihaela Zamfir de la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan –Alexandru Rosetti” (cf. Marin *et alii* 2016: 10; Răuțu 2016: 183).

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

Totodată, după cum se poate observa pe harta anexată, repartiția localităților evidențiază, pe de o parte, caracterul preponderent sud-muntenesc al particularității, întâlnită în actualele județe Teleorman, Giurgiu, Călărași, Ialomița, din Muntenia, cu prelungire în nordul Bulgariei, în zona Nikopole–Kozlodui, și în județul Constanța din Dobrogea, rețeaua de localități rărindu-se considerabil cu cât se înaintează spre nordul celor două provincii, astfel încât în județele Vâlcea, Argeș, Buzău nu mai apare decât în unul–două puncte cartografice, iar în Vrancea, Galați, Tulcea nu mai este atestată deloc. În ciuda așteptărilor, în Oltenia atestările sunt rare și fenomenul (mai) este atestat doar în șapte localități (patru din Mehedinți și trei din Dolj).

Faptul că persoane din București și Cluj-Napoca, provenite din această provincie, în special din Gorj și Mehedinți, cu care am discutat problema, susțin că totuși particularitatea le este cunoscută, sugerează următoarele ipoteze:

– în Oltenia, dintotdeauna, particularitatea a fost mai puțin răspândită;

– restrângerea ariei de răspândire s-a produs treptat, odată cu trecerea timpului;

– scurtimea și, adesea, simplitatea textelor consultate de noi (multe descriptive) nu permit desfășurarea (mai) amplă a povestirii (așa cum se întâlnește în alte zone de proveniență a surselor dialectale excerptate).

Interesant și, în același timp, suspect este faptul că l o c a l i t ă ț i l e o l t e n e ș t i în care particularitatea este atestată, cu excepția punctului 998 aflat la hotarul cu Muntenia, n u f a c a r i e c o n t i n u ă c u c e l e m u n t e n e ș t i.

4. Cumulul de mijloace de subliniere prin articulare sau de r e d u p l i c a r e ori chiar t r i p l i c a r e a articolului (Hasdeu 1984 [1879]: 433) se explică prin dorința de „a întări sau de a rădica la emfază[10] ideea cuprinsă într-o silabă considerată ca cea mai semnificativă” (*ibidem*).

O explicație mai clară și mai aplicată la fenomen are în vedere faptul că, prin slăbirea sau chiar pierderea sensului originar al articolului *cel*, *cea*... ajungând până la renunțarea la acesta și înlocuirea lui cu pronumele demonstrativ înrudit *acel* se obține o subliniere a sensului demonstrativ (Iordan 1956: 330; Avram 1986: 77–78). Aceasta explică procesul de a c u m u l a r e a articolelor întâlnită în construcția *omu**l** ăl**a** bun**u**l*. Acest cumul de articole, care amintește de alte particularități precum repetarea, sub forma pronumelui personal conjunct, a obiectului direct și indirect, în propoziții precum ***l**-am văzut **pe Ion***, ***i**-am spus **lui Gheorghe*** (cf. Iordan 1956: 330) sau anticiparea formelor conjuncte ale pronumelui, de tipul ***l**-am văzutu-**l***, ***i**-am spusu-**i***, la fel ca și multe alte situații, poate fi atribuit tendinței/preferinței, specifice limbii române, pentru marcarea suplimentară, cu scopul de identificare, numită de Sextil Pușcariu h i p e r c a r a c t e r i z a r e a formelor morfologice (Pușcariu 1959: 350)[11].

[10] Caracterul emfatic al construcției este susținut și de Gr. Brâncuș (1995: 106).

[11] Dintre exemplele numeroase de hipercaracterizare morfologică discutate de Sextil Pușcariu (*loc. cit.*) notăm marcarea pluralului unor substantive atât prin forme specifice, cât și prin alternanțe fonetice, de tipul *țară–țări*, *poartă–porți* (p. 271) sau *lopată–lopeți*, *spată–spete* (p. 352) ș.a.

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

5. Fenomenul acumulării de articole hotărâte într-o construcție ca *omul ăla bunul*, situație în care, pe lângă substantivul i d e n t i f i c a t, *omul*, sunt articulate și articolul adjectival, înlocuit (tocmai prin articulare) cu pronumele demonstrativ *(a)cela* și, de asemenea, adjectivul, subliniat și el, tot prin articulare, este motivat prin dorința de identificare s u p l i m e n t a r ă a termenului cheie al construcției – substantivul determinat.

5.1. Articularea (cu articol adjectival), într-un context asemănător, și a n u m e r a l u l u i o r d i n a l: *copilul nostru* ***cel de-al doilea*** (cf. Iordan 1956: 330), precum și a unui n u m e r a l c a r d i n a l: *cei trei*, dar și a unui p a r t i c i p i u: *cel bătut*, în care funcția lui *cel* este identică cu a articolului hotărât, cum dovedește, pentru participiu, capacitatea de a înlocui pe *cel bătut* cu *bătutul* [*ibidem*], demonstrează posibilitatea extinderii procedeului articulării și la alte părți de vorbire, fie și numai la nivelul graiurilor.

5.1.1. Articularea a d j e c t i v u l u i p r o n o m i n a l *alt*, *altă*, *alți*, *alte* în construcția *altu copil* este o modalitate specifică graiurilor[12] prin care se subliniază valoarea pronominală a acestuia.

5.1.2. Mult mai apropiată de situația construcției de care ne ocupăm este articularea p r o n u m e l o r d e m o n s t r a t i v e d e i d e n t i f i c a r e: *celălalt*, *cealaltă*..., *cestălalt*, *ceastălaltă*... în construcții de tipul *omul celălaltu/ cestălaltu* sau *celălaltu/cestălaltu om*, despre care chiar Iorgu Iordan (1956: 330) consideră că se aseamănă până la identitate cu *omul ăla bunul* și în care avem de a face, de asemenea, cu o situație de i d e n t i f i c a r e m u l t i p l ă (cf. Vulpe 2004 [1987]: 281).

Apropierea de *omu ăla bunu* se susține chiar și prin repartiția zonală, întrucât și tipul de articulare *omu celălaltu*... este cunoscut n u m a i în aria sudică a dacoromânei (Vulpe 2004 [1987]: 281): *a zis băiatu* ***ălantu*** (TDM II: 280 – Chiojdeanca, Ph); *când l-am făcut p-****ălălantu*** *copil* (TDM III: 320 – Nucet, Db); *anu-****ălălantu*** *îl punem* [...] *anu-****ăstălantu*** *îl punem ca să dezlege* [căluşul] (*idem*: 607 – Frătești, Gr); *mă prind eu cu asta și cu* ***ailanta*** *fată* (*idem*: 661 – Ciocârlia, Il); *se duce la altu, la fiu-su* ***ălălantu*** (TDO: 124 – Iancu Jianu, Ot); *Și la urmă* ***ălllantru, cellantru*** *băiat răspunde* (*ibidem*: 392 – Mârșani, Dj).

5.1.3. În aceeași arie sudică (Muntenia și Dobrogea) am întâlnit, de asemenea, articularea n u m e r a l u l u i c a r d i n a l și a c e l u i c o l e c t i v, în

[12] Caracterul dialectal al acestei căi de identificare, prin care adjectivul dobândește calitatea de pronume (Iordan 1956: 330; cf. Avram 1986: 70; Vulpe 2004 [1987]: 279), remarcat încă din 1936, de Kr. Sandfeld și Hedvig Olsen, este cunoscut astăzi atât în graiurile dacoromâne din zona nordică, cât și din cea sudică (Vulpe 2004 [1987]: 279), astfel încât nu credem că greșim considerându-l element popular.

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

contexte identice cu cele de mai sus și având același rol de identificare multiplă: *Și* [fiicele] *c e l e l a l t e* ***două*** *tot așa a făcut* (TDM II: 294 – Nisipoasa, Ph); *oamenii ă i a, boierii ă i a* ***doii*** [...] *erau legați în cătușe* [...] *uite, oamenii a c e ș t i a* ***doii*** [...] *nu sânt vinovați* (TDD: 253–254 – Dulgheru, Cț). Această posibilitate, nemaiatestată până acum (cf. Marin 2017a: 254), este considerată de Iorgu Iordan imposibilă „din cauză că numeralele [cardinale] sunt inapte de a primi articol hotărât" (Iordan 1956: 330)[13]. Rar, este atestat în formă articulată și un numeral c o l e c t i v: *două fete, prietenele mele* [...] *cernea cu sita,* ***amândoule*** *cernea* (TDM III: 1062 – Unirea, Cl), situație care, de asemenea, nu a mai fost atestată.

5.1.4. În toate exemplele citate, precum și în altele asemănătoare ori identice, adjectivul sau substitutul acestuia este utilizat cu funcția de a t r i b u t pe lângă un substantiv (exprimat sau subînțeles) (cf. Marin 2017a: 254). Considerăm că, prin extinderea particularității și la alte situații, în care atributul este unul substantival prepozițional, se explică utilizarea în formă a r t i c u l a t ă a substantivului determinativ. Este vorba de câteva exemple (construite toate în același fel) în care atributul sau, mai rar, numele predicativ, este exprimat printr-un substantiv, nume de anotimp, în formă articulată, întâlnit în zone de maximă frecvență a fenomenului în discuție: [Cânepa] *o culegi p-a* ***de vara*** (TDM I: 332 – Titulești, Ot); *adunam* [cânepa] *p-a i a* ***de vara*** *se lumea* [„se numea"], *ș-a* ***de toamna*** [...] *o adunam și p-aia* (*idem*: 435 – Dracea, Tr); [cânepa] *a i a* ***de toamna*** *rămânea* (*ibidem*: 457 – Poiana, Tr); [cânepa] *erea și* ***de vara****, erea și* ***de toamna*** [...] *p-a i a* ***de vara*** *o țineam... o țineam trei zile* [...] *și p-a i a* ***de toamna*** *o țineam aproape o săptămână* [la topit] (TDM, II: 122 – Tăriceni, Ph); [Cânepa] *aia care iese erea* ***de vara****, ș-o culegeam* [...] *p-a i a* ***de toamna*** *care avea măciulie o lăsam* (TDM, III: 907 – Drăgoești, Il). Așadar, considerăm că atributele *de vară* „văratică" și *de toamnă* „tomnatică" se utilizează în forma articulată, *de vara* („văratica"), *de toamna* („tomnatica"), deci că, prin articulare, substantivele nume de anotimpuri nu și-au schimbat categoria gramaticală devenind adverbe, așa cum se întâmplă în româna standard (Avram 1986: 71; cf. DLR, s.v. *toamnă* și s.v. *vară*).

6. În încheiere, principalele concluzii care se impun cu referire la sintagma *omul ăla marele* au în vedere următoarele aspecte:

1. în epoca veche, particularitatea a reprezentat, se pare, o trăsătură cvasi-generală a limbii române;

2. cu timpul, aria de răspândire s-a restrâns (treptat) spre zona sudică a dacoromânei, menţinându-se şi având o vitalitate remarcabilă pe o arie largă din

[13] Cu perspicacitatea-i remarcabilă și cu un simț al limbii române în cele mai subtile particularități, Iorgu Iordan recunoaște, totuși, existența formei articulate *ambii*, folosită în contexte asemănătoare (*ibidem*).

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

Muntenia şi Dobrogea, inclusiv în comunităţile de români din nordul Bulgariei, precum şi pe o zonă relativ restrânsă din Oltenia şi cu atestări sporadice la românii din Banatul sârbesc;

3. caracterul ei încă foarte viu se susține atât prin răspândire și prin frecvență, cât și printr-o serie de particularități înrudite care vizează, pe lângă adjectiv, și alte clase morfologice (pronume, numerale, substantive);

4. se impune cu necesitate, în măsura posibilităților, extinderea cercetării cel puțin pe două direcții, respectiv, pe verticală, asupra perioadei acoperind secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, și, pe orizontală, urmărind atestarea ei în operele literare ale scriitorilor români (în special, munteni și olteni).

BIBLIOGRAFIE

Avram 1986 = Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Bucureşti, Editura Academiei.

Brâncuș 1995 = Gr. Brâncuș, *Cercetări asupra fondului traco-dacic al limbii române*, Institutul Român de Tracologie „Biblioteca Thracologica”, VIII, București.

Chestionarul NALR = *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român*, în „Fonetică şi dialectologie”, V, 1963, p. 157–271.

Densusianu, HLR, II = O. Densusianu, *Histoire de la langue Roumaine*, Tome II. Le seizième siècle, Paris, Librairie Ernest Letoux, 1938.

Frâncu 2009 = C. Frâncu, *Gramatica limbii române (1521–1780)*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg.

Gamillscheg 1919 = Ernst Gamillscheg, *Oltenische Mundarten*, Wien.

Gamillscheg 1936 = E. Gamillscheg, *Die Mundart von Şerbăneşti – Tituleşti (Gerichtsbezirk Olt, Kreis Vedea)*, Jena und Leipzig.

Hasdeu 1984 [1879] = B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, tomul II, ediție îngrijită, studiu introductiv şi note de G. Mihăilă, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Iordan 1956 = Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Ministerului Învățământului.

Ispirescu 1989 [1892] = Petre Ispirescu, *Legendele sau basmele românilor*. Adunate din gura poporului, Bucureşti.

Marin 2017a = Maria Marin, *Despre un arhaism morfologic specific graiurilor dacoromâne sudice*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, LVII: *Verba et res. Studia linguistica in honorem magistri Stelian Dumistrăcel*, p. 249–256.

Marin 2017b = Maria Marin, *O particularitate a graiurilor munteneşti – hipercaracterizarea prin articulare*, în *Caietele Sextil Puşcariu* III. *Actele Conferinței Internaționale* „*Zilele Sextil Puşcariu*”, Ediția a III-a, Cluj-Napoca, 14–15 septembrie 2017, Editura Scriptor, Argonaut, Cluj-Napoca, p. 259–266.

Marin *et alii* 2016 = „*Harta sonoră*” *a graiurilor dacoromâne vorbite în afara granițelor României*, de Maria Marin, Carmen-Ioana Radu, Daniela Răuțu, Marilena Tiugan, București, Editura Academiei Române.

Neagoe 2012 = Victorela Neagoe, *Morfosintaxa articolului în graiurile dacoromâne actuale*, în „Fonetică şi dialectologie”, XXXI, p. 34–62.

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

Pușcariu 1959 = Sextil Puşcariu, *Limba română.* II. *Rostirea*, Bucureşti.
Răuțu 2016 = Daniela Răuțu, *Elemente lexicale moştenite din latină, comune graiurilor româneşti din Ungaria şi din Serbia*, în *Simpozion*. Comunicările celui de al XXV-lea simpozion al cercetătorilor români din Ungaria, Giula, p. 183–198.
Rosetti 1956 = Al. Rosetti, *Limba română în secolele al XIII-lea – al XVI-lea*, Bucureşti, Editura Academiei.
Sandfeld, Olsen 1936 = Kr. Sandfeld et Hedvig Olsen, *Syntaxe roumaine*, I. *Emploi des mots à flexion*, Paris.
Stăncescu 1892 = Dumitru Stăncescu, *Basme. Culese din gura poporului.* Cu o prefaţă de Ionescu-Gion, Bucureşti.
Vulpe 2004 [1987] = Magdalena Vulpe, *Sur une particularité dans l'emploi des indéfinis*, în „Revue roumaine de linguistique", XXXII, 3, p. 303–307, republicat în Magdalena Vulpe, *Opera lingvistică*, I. *Dialectal, popular, vorbit*, Cluj-Napoca, Clusium, p. 278–283.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALRR–Mar. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureş*, de Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan, vol. IV, [Bucureşti], 1997.
ALRR–Munt. Dobr., IV = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, vol. IV, Bucureşti, 2004.
DLR = Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (DLR). Serie nouă, Bucureşti, 1965–2010.
GA, I = Academia Română, *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, vol. I, coordonată de acad. Al. Graur, Bucureşti, 1963.
NALR–Olt. = *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Oltenia*, întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu, de Teofil Teaha, Ion Ionică şi Valeriu Rusu, vol. I–V, Bucureşti, Editura Academiei, 1967–1984.
TD.–Bulg. = Victorela Neagoe, Iulia Mărgărit, *Graiuri dacoromâne din nordul Bulgariei. Studiu lingvistic. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.
TDD = *Texte dialectale şi glosar. Dobrogea*, de Paul Lăzărescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană şi Nicolae Saramandu, Bucureşti, f. ed., 1987.
TDM I–III = *Texte dialectale. Muntenia*, sub conducerea lui Boris Cazacu, Bucureşti, vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, 1973; vol. II, de Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, 1975; vol. III, de Costin Bratu, Galina Ghiculete, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Victorela Neagoe, Ruxandra Pană, Marilena Tiugan, Magdalena Vulpe, 1987.
TDO = *Texte dialectale. Oltenia*, publicate sub redacţia lui Boris Cazacu, de Cornelia Cohuţ, Galina Ghiculete, Maria Mărdărescu, Valeriu Şuteu şi Magdalena Vulpe, Bucureşti, 1967.
Tratat = *Tratat de dialectologie românească*. Coordonator Valeriu Rusu, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984.

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

A PARTICULARITY OF USING THE DEFINITE ARTICLE IN DIALECTAL ROMANIAN

(Abstract)

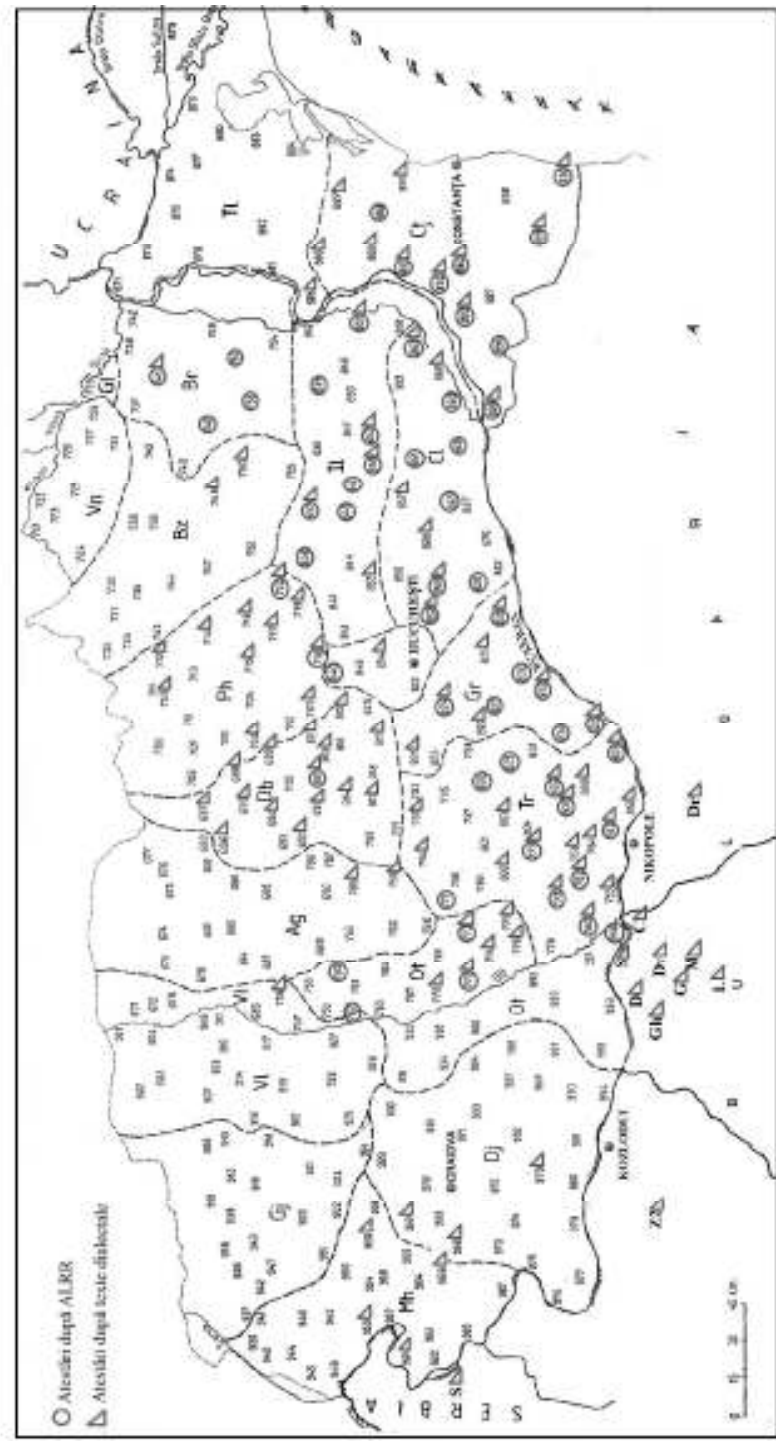
The fact that we are revisiting an issue we had previously tackled is motivated by the wish to signal new attestations of a dialectal particularity, which consists of constructions of the type *omul acela bunul* 'that good man', with a multiple use of the enclitic definite article. At the same time, we are trying to offer a more clear and applied explanation to this morphosyntactic phenomenon. On the one hand, we are taking into account the loss of the original meaning of the article *cel, cea* 'the' to its replacement with the related demonstrative pronoun *acel* 'that', a fact that leads to article plurality. On the other hand, we are referring to the connection of this phenomenon to other particularities regarding the articulation, also dialectally attested, of different parts of speech.

Cuvinte-cheie: arie dialectală, articol hotărât, articulare, identificare multiplă, pronume.

Key words: dialectal area, definite article, articulation, multiple identification, pronoun.

Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13.
dialectologie@yahoo.com

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)

Repartiția sintagmei de tipul *băiatul ăla marele.*

BDD-A30641 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:08:52 UTC)